

naplót a múlt században kiadták, de a maga korában Rápóti nem mozgósított a történeti események tudatosítására. Munkájának eredménye a későbbi korok számára vált hasznosíthatóvá, éppúgy mint *Balásháznak* több könyvben szunnyadó helytörténeti feljegyzései¹.

Csaknem száz éve – az 1880-as évek második felében – *Eröss Lajos* akkori református lelkész tudományos igényű érdeklődése mozgósította a község lakosságát. Töredékes dolgozatában a helyben talált adatok időrendi összeállítása és a község privilégiális ládájában levő vezetes oklevelek ismertetése szerepelt. Kár, hogy a községből elkerülve, akadémiai tanárként, majd püspökként nem volt ideje munkája bevezetésére. Ötven év telt el míg az 1930-as években *Herpay Gábor*, Hajdú megye főlevéltárosa érdeklődését újból felkeltették a kismemesi falu iratai és több előadást tartott Földesen.

Az Általános Művelődési Központ és a HNF Földesi Honismereti Bizottsága az eddigiek ismeretében elérkezettnek látta az időt egy időszakonként vissza-visszatérő rendezvénysorozat indítására, így született meg az *I. Földesi Helytörténeti Napok* gondolata. Mottójával a rendezésből országlánrészt vállalt *Péter Imre*, *Szabó Pál* Szülőföldem Biharország című könyvének egy szép gondolatát választotta: „... múltja nélkül lehetetlen megérteni egy tájnak, falunak, népnék jelenét.”

Dr. Dankó Imre a Hajdú-Bihar megyei múzeumok igazgatójának előadásával indult a Helytörténeti Napok eseménysorozata, a földesi születésű *Zoltai Lajos*nak, a debreceni múzeum első igazgatójának életét és munkásságát ismertette.

A helytörténeti napok keretében a Honismereti Bizottság ülésére már a következő program előkészítésének a jegyében került sor. A község mennyiségileg is óriási irodalmi és történeti publikációból százak kötetet rendeztek el.

A Földes irodalomtörténeti öröksege című, e sorok írójának gyűjteményéből rendezett kiállítást *Péter Imre* nyitotta meg, majd ismertetem a kétszáz főt meghaladó hallgatóság előtt a földesi irodalmi emlékeket. Az ezt követő, földesi Új Tükör Klub szervezte beszélgetésen hetvenötven jelentek meg. A jelenlevők között kiosztották a Honismeretben megjelent, *Balásházy János* munkássága c. írás különnomatát.

A naponta 8–18 óráig nyitva tartó kiállítás a helyi felső tagozatos általános iskolásokon túl is sok érdeklődőt vonzott, több jegyzetelő látogató örökítette meg maradandóan az élményeit. Az érdeklődésre való tekintettel a rendező szervek a kiállítás nyitva tartását meghosszabbították.

Karacs Zsigmond.

Püspökladány és környéke „tanító urát, Marci bácsiját” 1980. november 13-án kísérte utolsó útjára családja, rokonsága, barátai, tisztelői. A rendkívüli időjárás ellenére felejthetetlen emlék marad, ahogyan elbúcsúztak tőle szál szegfűvel a kezükben kisdobos, úttörő tanítványai.

Ki volt *Dorogi Márton*? Szerepi (Bihar megye) tanító gyermeke, aki 5 éves korában – az első világháborúban – vesztette el édesapját. 15 éves koráig a Kecskeméti Árvaházban nevelkedett, ahonnan 5 társával a debreceni Református Tanítóképzőbe került. Mindnyájan tanítók lettek és életre szóló barátságot kötöttek. 1932-ben Püspökladány legszegényebb telepének tanítója lett. Püspökladányban élt és ott tanított, nevelt, szervezte a közművelődést haláláig. 1958 óta, mint szakfelügyelő bőven osztogatta pedagógiai és közismereti tapasztalatait, nemcsak Püspökladányban, hanem környékén, megyeszerte is.

A szülői ház környezetéből hozott népszerepet debreceni tanárai korán felismerték, s iránnyításukkal a Tisza–Bodrog–Szamos menti gyűjtőtűzjain szerzett adatai alapján készített dolgozataival bebizonyította, hogy megtanulta a pusztuló népművelési emlékeinek gyűjtését és tolmácsolását. *Györffy István*nal ugyan személyesen nem ismerkedhetett meg, de munkáiból bőven gyarapította ismereteit. Korán barátságot kötött *Szűcs Sándor*nal, és ezt a kapcsolatot haláláig hűségesen ápolta. A népetel jelenségeiből minden érdekelte, de az alakuló, formálódó családi életek emlékei mellett gondosan őrködött a nép közéleti, politikai és társadalmi törekvései fölött is. Kereste, kutatta, segítette a nehéz helyzetbe jutott népréteg felemelkedési lehetőségeit. Ladányban is! Amikor egy kicsit lecsillapodtak az érzelmek 1947-ben az *Illyés Gyula* szerkesztette *Válasz* című folyóirat azt szerette volna megtudni, hogy hol, hogyan történt a földosztás. Ennek felderítésére országos pályázatot hirdettek, amelynek első díját Dorogi Márton: A püspökladányi földosztás című munkája nyerte, s amelyet a *Válasz* 1948. évfolyam 51–79. lapjain közzé is tettek.

Őnálló életének kezdete, családalapítása lekötötte ideje nagy részét. A gyűjtésről azonban a legnehezebb körülmények között sem feledkezett meg, gyalog, kerékpáron járta a közelebbi és távolabbi vidéket. Alig akadt olyan korabeli nagykunysági, hajdúsági, bihari, békési paraszt- és pásztortember, akit nem faggatott volna népünk egykori bőrruházatáról: a sipkáról, a bundáról, a ködmönről, a dohányzacskóról, a bocskorról stb. Nem feledkezett meg a bőr, a hús, a háj és fagy-

¹ Bővebben lásd *Karacs Zsigmond*: Balásházy János munkássága. Honismeret, 1978. 1. szám

gyú, sőt a sokak számára jelentéktelennek tűnő csont, szőr, bél, toll, tojáshéj, trágya felhasználásáról sem.

A szakismereti tájékozódás, és a tereptapasztalatok után az állati termékek, a bőrruházat jelentősége népünk életében címen fogalmazható témakör pusztuló emlékeinek megmentésére áldozta idejének nagy részét. De nemcsak adatokat gyűjtött, rajzolt – gyönyörűen és pontosan –, fényképezett, hanem tárgyakat is. Gyűjtött tárgyaival közgyűjteményeket gyarapított, otthonát, családi környezetét díszítette és a nagyközöniséget nevelte. Közismert volt irodalom- és művészet szeretete, személyes ismeretség fűzte kiváló íróinkhoz, különösen a népi írókhoz. Ott volt 1942-ben a népi írók Balatonszárszói találkozóján. Szenvédélyesen gyűjtötte a könyveket, – elsősorban a lakóhely és közismereti műveket.

Küzdelmes életének fájó mozzanataiból a legmeghittebb barátainak is ritkán említett egy-egy adalékot. Szelíd, kedves egyéniség volt, akihez bárki fordulhatott szakmai tanácsért, segítségért, meghallgatásra és támogatásra talált. Kiváló pedagógiai és társadalmi munkáját 1956-ban az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, 1962-ben pedig Kiváló Tanító kitüntetéssel jutalmazták. Több ízben részesült magas szintű elismerésben, kitüntetésben, társadalmi tevékenységéért. Tulajdonosa volt a Sebestyén Gyula Emlékéremnek. 1980. október 12-én Püspökladány és népe felszabadulásának évfordulóján a Nagyközségi Tanács sok évtizedes áldozatos közösségi munkájáért a „Püspökladány községért Emlékplaket”-et neki ítélte oda.

Alapos, szakszerű leírásaiból, élményszámba menő beszámolóiból bőven meríthet a szakember és a közérdeklődő, ezért gondol hálával rá az is, aki csak írásai olvasása közben találkozhat vele. Hirtelen halálával felmérhetetlen veszteség érte szakmai és közműveltségünket.

Dorogi Márton munkái¹

Kéziratainak egy része az Országos Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárába került és a következő jelzések alapján található: EA 1338 Püspökladányi helynevek (Csenki Imrével). – EA 4224 Állatbőrök és más állati anyagok népi kikészítése és felhasználása a Hajdúságban és Nagy-kunságban. – EA 5912 A bőr feldolgozása és állati eredetű anyagok felhasználása (Püspökladány, Nádudvar, Hajdúszoboszló, Túrkeve helységekből). – EA 9957 Hajdúsági és nagykunsági bőrruházat. – EA 10109 A hús, a csont és a szaru, a bél és az ín kikészítése és felhasználása. Kéziratosa található még a püspökladányi, hajdúsági, szolnoki és békési múzeumokban és közgyűjteményekben.

Gyűjtésének egy része nyomtatásban is megjelent: *A juhbőr népi kikészítése és felhasználása a Hajdúságban és Nagy-kunságban*, Ethnographia 1956. 3. sz. *Bőrből készült népi dohánytartók*, Ethn. 1958. 2. sz. *Adatok a szarvasi szücsmesterséghez*, A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum kiadványai 13. Szerk.: Dankó Imre 1960. – *Népi bőrkikészítés a Nagy-kunságban, Jász-kunság*, 1956. *A bunda*. Adatok a nagy-kunsági népviselethez, Jász-kunság 1958. *A csont, a szőr, a toll, a tojáshéj és a trágya felhasználása a Hajdúságban és a Nagy-kunságban*. Ethn. 1978. 4. sz. *Adatok a belek, burkok, hólyagok, erek, inak kikészítéséről és felhasználásáról* Bajomi Krónika, Szerk.: Dankó Imre Biharnagybajom, 1973. – *A szaru felhasználása*. Múzeumi Kurír 12. sz. – *Sárréti és nagy-kunsági adatok a kacagány viseletéről*, Szolnok megyei Múzeumi Évkönyv, 1973. *A kunsági kisbunda*. A Damjanich János Múzeum közleményei, Szerk.: Kaposvári Gyula, 1962. 8–9. sz.

Dr. Molnár Balázs

¹ Az adatok egy részét Sipos János és Dorogi Ágnes házaspárnak köszönöm.